

2.3. Квалитет воде

ПРОЦЕНА

Управљање водама и даље остаје један од главних изазова када је реч о управљању природним ресурсима у Републици Србији. Како би се остварили циљеви утврђени *Законом о водама*, потребни су амбициозније спровођење, боља примена и боља међусекторска интеграција, не би ли се обезбедила одрживост свих активности које утичу на воду, као што су активности повезане са енергетиком (пре свега хидроенергијом), пловидбом и пољопривредом.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Квалитет воде у Србији је релативно незадовољавајући, што је углавном последица недостатка система за прераду вода, па се комунална и индустријска вода обично испуштају без икаквог претходног пречишћавања. *Национална стратегија Републике Србије за апроксимацију у области животне средине* описује квалитет воде за пиће у читавој земљи као „генерално незадовољавајући”. Што се тиче текуће воде, генерално, најлошији квалитет воде забележен је у систему канала у Војводини (према Агенцији за заштиту животне средине). Индустријска постројења, урбане агломерације, као и сектор пољопривреде и даље остају главни загађивачи.

Друго важно питање у вези са управљањем водама јесте недостатак *Стратегије управљања водама* (СУВ). *Закон о водама* предвиђа развој СУВ као планског документа којим се поставља дугорочни правац управљања водама. Према Закону, стратегију је требало усвојити током 2012. године, а она још није усвојена. У међувремену, документи који се односе на управљање водама се доносе на основу *Водопривредне основе Републике Србије*, стратешког документа из 2001. године.

Главни инструмент за управљање водама је *Водна књига*, којом се регулише коришћење и заштита водних ресурса на пројектном нивоу. Водна књига, међутим, не пружа оквир за стратешко и интегрисано планирање у свим секторима управљања водама – што обухвата уређење речних токова, изградњу насипа, управљање отпадним водама, водоснабдевање и заштиту слатких вода. Закон предвиђа успостављање Националне конференције за воде као средства за обезбеђивање учешћа јавности у креирању стратешког оквира и мониторингу спровођења Закона. Рад Конференције, каквом је Закон тренутно предвиђа, је компромитован јер подразумева следеће:

- њене чланове именује Влада;
- Средства за њен рад су предвиђена у буџету Републике Србије;
- Подноси извештаје Влади једном годишње.

Тело које треба да представља јавност и усмерава рад Владе у овој области је одговорно Влади, од које у исто време и зависи, па не изненађује што има мало транспарентности у његовом раду, нпр. што не постоје евиденције о састанцима, именовању његових чланова итд.

Напредак

После потписивања Уговора о оснивању енергетске заједнице 2005. године, отварање европског тржишта енергије за земље западног Балкана наговештавало је пораст броја страних инвестиција и већу трговину електричном енергијом између држава чланица ЕУ и трећих земаља. То би могло омогућити директнији приступ средствима доступним за изградњу брана и тако допринети стварању услова који изазивају штету слатководним екосистемима. Што се тиче пројеката за мале хидроелектране, Министарство енергетике, развоја и заштите животне средине (2013. и почетак 2014. године) организовало је два круга позива за заинтересоване инвеститоре. Први круг позива је већ завршен и списак потенцијалних инвеститора је сачињен за 317 локација, док је други позив отворен за додатне 142 локације. Оба позива су организована пре него што су пројекти који се финасирају средствима из ИПА фондова били доступни да се обезбеди помоћ у домену обновљиве енергије, укључујући ревизију катастра малих хидроелектрана.

Драматичан губитак живота и домова који су изазвале велике поплаве у Србији у мају 2014. године јасно указује на то да је неопходно стратешко планирање у погледу ублажавања последица природних катастрофа. *Закон о водама* предвиђа усвајање плана за управљање ризиком у случају поплава до 2017. године.

Недавни догађаји у Ужицу нуде даљи увид у слабости законодавног и стратешког оквира, као и у примени закона. Акумулационо језеро из ког се Ужице снабдева водом за пиће заражено је бактеријама. Прекинуто је снабдевање водом из овог акумулационог језера и после дужег периода *ad hoc* снабдевања водом, отворена је алтернативни водовод како би се омогућило ванредно снабдевање водом из другог извора. У јулу 2014. године, Завод за јавно здравље у Ужицу је издао саопштење да вода из општинског водовода није добра за пиће, али да за санитарне и техничке потребе само једна мала хидроелектрана и даље функционише на акумулационом језеру, а оптужена је да ради иако јој је одузета дозвола за рад. Поред тога, извештаји медија указују на то да је дозвола првобитно издата упркос кршењу поступка за издавање дозвола.

Изазови

Висок проценат укупне количине воде која се користи у земљи, употребљава се у сектору пољопривреде. Пољопривреда је сектор који је најодговорнији за загађивање воде хемијским ђубривима и пестицидима, због отицања воде са њива у оближње реке, мочваре и језера. Утицај пољопривреде на воду мора се регулисати, уколико се тежи обезбеђењу слатководних екосистема.

Изградња брана без озбиљне процене постојећих алтернатива, процене утицаја на животну средину и друштвено-економске анализе трошкова и користи, јесте претња са којом се треба суочити. Природа тог посла представља велики изазов због политичких импликација, знатних економских и финансијских интереса и приоритета који се даје развоју енергетике на уштрб других циљева, посебно очувања животне средине. Решавање овог сложеног низа повезаних питања ће представљати изазов,

али изазов са којим се мора суочити да би се ове претње смањиле или ублажиле на најделотворнији начин.

Тренутно, губитак воде у системима водоснабдевања јесте знатан у великом броју градова и износи 20–30%, па чак и 50% у неким градовима. Разлог за то лежи у слабом одржавању мрежа и инсталација за снабдевање водом, првенствено због ниске цене воде. Како би се покрили губици, неопходно је црпсти значајне количине воде високог квалитета, што, поред тога што је финансијски неодрживо, производи додатни притисак на већ угрожене водне ресурсе у одређеним областима. Стога је неопходно применити мере које би решиле овај проблем. Неколико студија предвиђа да ће се екстремне временске прилике све чешће појављивати у будућности. Боље управљање и мере за управљање водом, уз ангажовање свих релевантних заинтересованих страна и партиципативне процесе планирања, ублажиће последице озбиљних поплава.

ПРЕПОРУКЕ

Општа препорука је да се, у транспарентном и партиципативном поступку, што пре изради Стратегија управљања водама.

Република Србија треба да посвети нарочиту пажњу вези између воде и пољопривреде, са фокусом на промовисању одрживе пољопривредне (нпр. органске) производње и адаптивних мера за климатске промене¹², нпр. коришћењем усева који не захтевају велике количине воде и ефикасних технологија за наводњавање.

Неопходно је проценити утицај климатских промена на могућност коришћења пловних путева за генерисање енергије, као и утицај сектора хидроенергетике на биодиверзитет и водене екосистеме. Постоји јасна потреба да се минимизује утицај инфраструктуре за генерисање хидроенергије на слатководне екосистеме. У оквиру Међународне комисије за заштиту Дунава (ICPDR), на састанку одржаном 18. и 19. јуна 2013. године, донета је одлука да се усвоје Водећи принципи за развој хидроенергије у басену реке Дунав. У складу са тим, веома је важно одредити области високе еколошке вредности, где неће бити дозвољена изградња нових хидроелектрана, а у областима ниже еколошке вредности, могу се градити нова постројења са минималним негативним утицајем на животну средину.

Да би се смањио губитак у системима за снабдевање водом, првенствено је потребно постепено повећање цене воде и комуналних услуга до економски опоравданог нивоа, при чему ће се узети у

¹² Znaor et al. (2014), *Seeds of Change- Sustainable Agriculture as a Path to Prosperity for the Western Balkans*, Heinrich Boll Foundation. <http://rs.boell.org/en/2014/06/19/seeds-change-sustainable-agriculture-path-prosperity-western-balkans>.

обзир све неопходне мере социјалне заштите за економски најугроженије категорије потрошача. Увођење самофинансирања као једног од услова рационалног коришћења и потрошње воде, као и заштите воде и заштите од воде неопходни су како би се постигло интегрисано управљање водом, финансирање управљања водом према начелима „корисник плаћа“ и „загађивач плаћа“ и побољшање квалитета воде смањењем емисија загађујућих материја и бољим третманом отпадних вода.

Приступ ублажавању последица поплава у будућности треба да се заснива на следећим начелима:

- добра координација – хармонизоване активности одговорних организација на локалном, регионалном и националном нивоу;
- интегрисани приступ – обезбеђивање заштите водних ресурса комбиновањем финансијских и нефинансијских мера;
- приступ усмерен на животну средину – активности за смањење ризика засновани на екосистемима, које треба узети у обзир заједно са конвенционалним активностима заснованим на инфраструктури
- превенција – превенција изградње у областима које су подложне поплавама, углавном кроз израду мапа плавих зона и увођење мера којима се обесхрабрује градња у овим областима, а које су у складу са начелима утврђеним у Директиви ЕУ о поплавама, као и едукација грађана о поплавама и недостацима постојећих система одбране.
- реалистичност – подизање нивоа свести о томе да не постоји апсолутна одбрана од поплава, али се адаптивним мерама које су адекватно планиране и спроведене могу ублажити последице поплава.

Коришћење управљања у области животне средине да би се умањило утицај катастрофа је обично јефтиније, делотворније и, у социјалном смислу, одрживије од традиционалних структурних мера. Међутим, када се спроводе структурне активности за смањење ризика од катастрофа, кључно је да су оне усмерене на одрживост животне средине како се ризик не би повећао у будућности и штетни утицај проширио на суседне заједнице. Постоји низ екосистемски заснованих активности за смањење ризика које треба узети у обзир, поред конвенционалних активности и мера заснованих на инфраструктури. Неколико примера обухвата стабилизацију клизишта вегетацијом, формирање отвореног простора за апсорбовање поплавних вода, као и рестаурацију река и мочвара. Ови приступи могу да буду интегрални део планирања у области смањења ризика од катастрофа, које би такође обухватало системе раног упозоравања, капацитете за одговоре на катастрофе и приступе засноване на инфраструктури. Учешће цивилног друштва би представљало знатну додатну вредност у мониторингу постојећег финансирања из ЕУ које је намењено уклањању последица поплава.